

betraktas som kollektiva minnen. När någon klipper artiklar ur en dagstidning och fogar dem till en klipp-samling, flyttas artikeln från en kontext till en annan och att analysera vad som styr denna urvalsprocess är av stort etnologiskt intresse. Genom att studera den processen kan man se hur en enskild individ, ett företag, en organisation eller en myndighet skapar kollektiva minnen och därmed också berättar något om sig själv/a.

Ella Johansson ställer i "Det lilla som många sagt" kvantitativ metod mot kvalitativ. I samband med sitt avhandlingsarbete om skogsarbetare kom hon i kontakt med statliga utredningar från 1930-talet, som påtalade bristerna i skogsarbetarnas kosthåll. Vid en närläsning av utredningarna fann hon ingenting i materialet som tydde på att skogsarbetare skulle ha ett större behov av ett förbättrat kosthåll än andra. Tabell-exercisen och kaloriräkandet visar snarare att statens offentliga utredningar var barn av sin tid, dvs. typiska för 1930-talet, en period när folkhemmet skulle byggas och vetenskapen tilldelades rollen som konfliktlösare. Även statliga utredningar förmedlar således normativa budskap och Johansson visar hur kvantitativa material genom närgranskning kan tolkas kvalitativt och kontextuellt. En balanserad diskussion som denna, om kvantitativa metoder och källor i förhållande till kvalitativa, är alltid nyttig inom ett ämne där de kvalitativa metoderna och materialen ofta betraktas som självklara.

En antologi kan givetvis endast ge glimtar av de ständigt pågående diskussioner som förs om olika perspektiv, metoder och material såväl inom som utom den egna disciplinen. Alla aspekter kan inte täckas in, ändå förundras man över att könsperspektivet inte ges större utrymme i ett sammanhang, där det spelar en stor – ibland avgörande – roll för hur material skapas och tolkas. Könsaspekten flimrar förbi eller finns som en underström i några av bidragen, men lyfts inte fram explicit. Kanske har man medvetet valt bort diskussionen om kön/genus här, kanske tar man upp könets betydelse för fältarbete, insamlingsverksamhet och tolkning i andra sammanhang. Men det hade onekligen varit en poäng om man hade gjort det i en lärobok om metod och reflexivitet.

Så några ord om språket, som lätt kan bli ojämnt i en antologi av detta slag, vilket kan ses som både positivt och negativt. Till de positiva aspekterna hör att varje författare får odla sin språkliga egenart, dock inom rimlighetens gräns. Det negativa består i att egenarten ibland kan bli för egenartad, vilket kan inverka på helhetsintrycket när det gäller en lärobok. I föreliggan-

de fall utgör dock inte språket något större problem. Skribenterna uttrycker sig som regel väl, även om vissa, enligt min mening talspråksmässiga vändningar och språkliga fel någon gång stör helheten. Som i alla böcker finns här en och annan skönhetsfläck. (Så hade exempelvis en mer sparsmakad användning av utrops-tecken varit önskvärd i bokens inledande artikel. Det kan gå inflation även i skiljetecken.) När det gäller bokens bildmaterial måste man tyvärr tillstå att illustrationerna är av relativt dålig kvalitet, vilket är beklagligt. Däremot är omslagsbilden, föreställande Kinamissionären Otto Öberg med lång fläta framför sitt skrivbord någon gång kring sekelskiftet 1900, tilltalande.

Det är omöjligt att göra alla antologins artiklar rättvisa i en kortfattad recension, men avslutningsvis kan man konstatera att det är ett färgrikt, etnologiskt smörgåsbord som dukas upp för läsaren och än en gång inser man hur stimulerande – och svårt – det är att som etnolog arbeta med olika typer av källmaterial samt att valet av metod bör stämma till reflexiv eftertanke, även om också reflexiviteten har sin gräns. Dock kan man ställa sig frågan om inte *Metod och minne* handlar mer om minne(n) än metod(er) – åtminstone när det gäller somliga bidrag – vilket i sig inte är någon allvarlig brist. Om man vill diskutera metod, skall man helst ha konkreta exempel att utgå ifrån. Det har bokens författare, goda sådana, kanske till och med så goda att man i vissa fall fördjupat sig mer i dem än i metoden. Men att följa författarna in i exemplens värld säger också en hel del om forskningens – och forskarens – praktik.

Birgitta Meurling, Uppsala

Ta fan i båten. Etnologins politiska utmaningar. Tine Damsholt & Fredrik Nilsson (red.): Studentlitteratur, Lund 1999. 152 s. ISBN 91-44-00936-4.

Med texterna i boken "Ta fan i båten" vill författarna illustrera behovet av tätare relationer mellan etnologi och politik, även före politiska beslut. Etnologen skall inte bara komma i efterhand och (be)döma resultaten av de politiska agerandena. Projektet är danskt-svenskt, varför nations- och kulturgränser diskuteras, bl.a. med Öresundsregionen som aktuellt exempel. Projektets boktitel har underrubriken "Etnologins politiska utmaningar" och projektets idéer och syften är spännande att följa. "Vi ville trots allt ta fan i båten", skriver den danska redaktören Tine Damsholt. (Däremot är det

både svårtolkat och provocerande med bokens fotoomslag, två prästerliga män och en kvinna i en magnifik hatt jämte ett antal finklädda roddare i en kyrkbåt?)

Det tycks mig uppenbart att etnologiska rön och studier kan ha relevans för politisk praxis. Börje Hanssen skrev i *Nord-Nytt* 1973: ”Vi påverkas inte av samhället och påverkar inte heller vår miljö, utan vi är integrerade i samhället med vårt medvetande och vår miljö är en del av oss själva.”

I det första kapitlet diskuterar den danska redaktören sammansättningen av kulturell politik och politisk kultur i ett historiskt perspektiv och finner att fenomenet kultur med tiden blir ett överordnat begrepp, nationell kultur och språk blir en enhet, som politiken skall värna om. Men – slutar Damsholt: ”Med etnologiens nuvarande motsättningsfylde och mangetydige samfundsbegreb vil diskussionen om kulturforskningens forhold til politik kunne fortsætte i det uendelige. Politik vil til stadighed kunne kulturaliseres og kultur politiseres.”

Det följande politiska exemplet med rubriken ”Det föreställdas politiska makt” av Kjell Hansen är ”republiken” Jämtland, som styrs av presidenter, som inte bor i republiken. Den skämtsamma benämningen på landskapen Härjedalen och Jämtland uppkom i samband med karnevalsuptåget ”Storsjöyran” och har sin grund i den utflyttning som ägde rum decennierna efter andra världskriget. Kvar blev ett speciellt folk – mellan Norge och Sverige – med en egen historia – men dit hörde inte samerna! Den geografiska bundenheten och enheten blev ett kitt mellan invånarna och oppositionen gällde statsmakten och dess glesbygds politik, en position som kännetecknar flera glesbygder i vårt land och som f.ö. kännetecknar flera provinser i Europa. Det unika med jämtarnas agerande är deras starka koppling till nöjesaktiviteter och ”det glada skrattets gemenskap”.

Søren Christensen, forskare i etik och idéhistoria, diskuterar kulturrelativismen med dess betoning av lokal empiri i en viss kultur. Det teoretiska huvudexemplet är Bronislaw Malinowski med dennes betoning av fältarbetet. Inifrån perspektivet och betoningen av den enskilda kulturens egenvärde kontrasterar mot tidigare generationers evolutionsteori i gott samarbete med politiska ideologier, som t.ex. i kolonialismen. Men även kulturrelativismens poängtering av den inre kulturens totala egenvärde kommer i kläm i större västliga politiska sammanhang som, t.ex. i diskussionen om de mänskliga rättigheterna.

Tom O'Dell har skrivit en intressant och öppen

artikel kring sin etnologiska avhandling *Culture Unbound: Americanization and Everyday Life in Sweden* (1997). Han tvärrar mellan etnologiska aspekter och politiska och refererar till den moderna etnologins önskan om att dess kunskaper skall vara lättlästa och lätta att förstå, i grunden ett politiskt mål. Samtidigt erkänner han att ”på det hela taget lämpar sig en avhandling inte för vetenskapligt experimenterande”. Den blivande doktorn är alltför mån om sitt eget goda renommé. Att de etnologiska studierna har relevans för samhället och politiken är O'Dell övertygad om.

Ett viktigt resonemang förs kring etnologens fältarbete, hur vi t.ex. medvetet och omedvetet skyddar våra informanter, även när det innebär skydd av obehagliga upplevelser och information. När fältet är människor sätts den etnologiska forskaren på prov. (Just denna närgångenhet har bl.a. fått mig själv att uppskatta den skönlitterära författartexten, inte för att slingra mig undan svårigheter, utan för att min närvaro varken genererar eller tystar informanten.) För etnologen har det historiska perspektivet, främst i äldre forskning, varit centralt, men har, vad den s.k. svenskheten beträffar, också medfört risker, dvs. i möten med ”de andra”. Forskarens egen motivation är viktig i forskningsprocessen, skriver O'Dell vidare. ”Vi måste avlägsna oss från föreställningen som neutral forskare” (s. 77). Därmed för han in en öppen attityd, som inte är alltför vanlig i det ängsliga forskarsamhället.

I Fredrik Nilssons artikel om ångbåtens och Öresundsbrons tid framhävs politikens och den stora ekonomins betydelse som krafter ovanför och utanför människors vardagliga liv och leverne. Sverige som nation har dragits in i EU-politiken, samtidigt som mindre regioner kämpar med språkliga och andra medel för sin självständiga identitet, Jämtland t.ex. Med exemplet ångbåten och Öresundsbrons tillkomst visar Nilsson hur politiska överväganden kör över folkliga uppfattningar om närhet och avstånd. Jag tar mig här friheten att låna följande citat från Thomas Højrupps artikel, *Etnologi och politik*: ”I Danmark er der ingen politiske partier, hvis vælgerskare mener, at landet skal investere i en bro over Øresund. Alligevel er der på Christiansborg bred enighed om, at det er en livsvigtig investering for Danmark” (s. 139).

Vad kommer att hända med Öresundsregionen efter brons invigning med danskar och svenskar och deras inbördes relationer? Och på vems villkor? Kommer de politiska besluten att avpolitiseras och allt återgår till den gamla ordningen? Det är den kontroversiella poli-

tiken som studieobjekt, som Nilsson efterlyser, detta i diskussion med Frykman och Löfgren, som han menar har bidragit till en harmonisering av såväl politiken som etnologin.

Den politiska konsumenten är föremål för Christine Sestofts artikel, en studie som generellt sett kunde gälla invånarna i samtliga nordiska länder – och fler ändå. Som medborgare manipuleras vi av stat, lantbruksorganisationer, industrin, konsumentföreningar och detaljister. Och inte minst av media, även om hon inte tar upp just den påverkansfaktorn. För danskarna, som jordbrukarland, är matvaror ett viktigt ämne att bevaka. ”Den generelle holding er”, skriver Sestoft, ”at det godt kan være at danske fødevarer ikke er perfekte, men de er i hvert fald bedre end de udenlandske og de danske mærker giver den mest objektive garanti” (s. 108). Att danskarna röstar ja till EU med hjärnan, men nej med hjärtat är en precis formulering, skriver Sestoft i sin stimulerande nutidsartikel, men som inte har mycket bäring på etnologi som intressent i diskussionen.

Politisk ideologi och symbolik presenteras handfast av etnologen Jonas Engman med 1-majdemonstrationen som objekt. Politiska partier har knappast studerats av etnologer, 1-maj-demonstrationen får ses som en arbetarklassens, folkets symbolhandling. Normal arbetsdag och allmän rösträtt var huvudtema från begynnelsen. 1939 nationaliseras dagen och blir en allmän helgdag och den svenska fanan bärs i tågen. Med åren, med en arbetarklass som blir medelklass, tunnas leden ut. Radikala grupper ordnar egna tåg och i senare 1-majtåg deltog Vietnamhängare och fredsaktivister. Ideologisk kritik och splittring inom arbetarrörelsen har fört till en mjukare och mer lättsam politisk fest. Politisk symbolik skapas konkret med hjälp av målade

bilder och skrivna texter, skriver Engman. Men vem är bärarna av bilderna och texterna idag? Kvinnorna?

Om etnologi och politik skriver till sist Thomas Højrup. Från början deklarerar han, att på det sätt som etnologin beskriver verkligheten blir den en del av politiken, vilket också ger till resultat att politik och etnologi räds varandra. Essentiell är definitionen av begreppet politik, som Højrup betonar, främst handlar om en kamp för mänskliga värderingar, varför politik handlar om maktfördelning i samhället.

Med många exempel från filosofin betonar Højrup vikten av etisk gemenskap mellan staten och individen. Politisk ideologi får inte betraktas som spekulering utan måste vara förankrad i politisk praxis. ”Forstand og fornuft er to sider – den tingslige og den redaktionelle – af samme sag, og de skal begge til for at kende hele sandheden om den menneskelige praksis” (s. 149).

Ta fan i båten är en stimulerande debattbok och förvisso behövs fler kopplingar mellan vardaglig praxis och politisk målmedvetenhet. Att politiken står i centrum hos samtliga författare är uppenbart, samtidigt som man saknar etnologisk empiri och fakta om vilka människor vi talar och skriver om. Tid, rum och social miljö i ett sammanhang och på en plats, så som Åke Daun rapporterade i sin numera klassiska skildring *Upp till kamp i Båtskärsnäs!* behöver vi mer av. Det gäller att få de mänskliga aspekterna att bli synliga i allt arbete vi bedriver, politiskt eller etnologiskt och inte minst inom forskarsamhällena. Att bli mänskligt bildad är inte samma sak som att bli utbildad. Inte minst i politiskt arbete är erfarenheter och social förankring en viktig del i det samhälleliga engagemanget, vilket flera av bokens författare gett oss inblickar i.

Tordis Dahllöf, Uppsala